

МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ІЗ ЖУРНАЛІСТИКИ: ЗМІСТ І СТРУКТУРА

SPEECH COMPETENCE OF THE JUNIOR SPECIALISTS IN JOURNALISM: SUMMARY AND STRUCTURE

У статті визначено зміст і структуру мовленнєвої компетентності майбутнього молодшого спеціаліста з журналістики. Значення компетентнісного підходу для підготовки майбутнього кваліфікованого молодшого спеціаліста з журналістики, випускника спеціальності 061 Журналістика («Видавнича справа та редагування») в умовах закладу вищої освіти I–II рівнів акредитації, аналіз результатів досліджень українських та закордонних учених щодо диференціювання ключових понять дослідження, прогнозування можливостей виконання фахових функцій у сфері журналістики дозволив авторів виявити складниці структури мовленнєвої компетентності майбутнього молодшого спеціаліста з журналістики. У статті на основі аналізу та з урахуванням можливостей працевлаштування випускника спеціальності 061 Журналістика («Видавнича справа та редагування») закладу вищої освіти I–II рівнів акредитації доведено, що структура мовленнєвої компетентності майбутнього молодшого спеціаліста з журналістики – це цілісна система, яка об'єднує низку компонентів. Автор акцентує увагу на тому, що мовленнєва компетентність ґрунтується на синтезі мовних, комунікативних умінь і навичок, умінні критично мислити, творчо вирішувати професійні завдання у вимірі професійних функцій. Структура мовленнєвої компетентності майбутнього молодшого спеціаліста з журналістики представлена сукупністю мовної компетентності, соціолінгвістичної компетентності, прагматичної компетентності та медіакомпетентності. У розвідці приділено увагу основним характеристикам цих компонентів. Мовна компетентність охоплює орфоепічну, акцентуаційну, орфографічну, стилістичну, лексичну та граматичну компетентності. Соціолінгвістична компетентність включає лінгвокраїнознавчу, власне соціолінгвістичну та загальнокультурну компетентності. Прагматична компетентність об'єднує термінологічну, текстову, культуромовну, лексикографічну, риторичну компетентності. Медіакомпетентність випускника спеціальності 061 Журналістика («Видавнича справа та редагування») – це комплекс теоретичних знань і практичних навичок, які забезпечать ефективний відбір та критичне осмислення інформації.

Ключові слова: компетентність, мовна компетентність, мовленнєва компетентність, мовленнєва компетентність майбутніх молодших спеціалістів з журналістики, молодший спеціаліст із журналістики.

The article defines the features of the content and structure of speech competence of the junior specialist in journalism. The speech competence structure of junior specialist in journalism can be submitted by the complex of language, sociolinguistic, pragmatic and media competence. The main characteristics of those components are under the consideration. Linguistic competence covers the knowledge of grammar. Sociolinguistic competence includes linguistic regional studies, sociolinguistics and general cultural competence. Pragmatic competence combines terminological, textual, cultural linguistic, lexicographical, and rhetorical competences. Media competence of the graduate of the speciality 061 Journalism ("Publishing and Editing") is the complex of theoretical and practical skills, that will provide an effective selection and critical comprehension of information.

The model of the professional speech training of the future junior specialists in journalism on the basis of competency approach determines improvement of scientific and methodological support of the training.

The object of scientific studies of such researches as L. Matsko, V. Melnychenko, L. Palamar, M. Pentyliuk, L. Skurativskiy, L. Struganets, H. Shelehova is the problem of speech competence formation among future teachers, philology students; scientific researches of N. Babych, L. Zinchenko, O. Gorska, O. Ivanova, N. Zhygylii, K. Levitan are dedicated to specificity of speech skills as manifestation of professionalism; D. Rayven, N. Nychkalo, D. Beh, D. Gryshyna investigated competence approach in education; V. Rizun, N. Zelinska, M. Tymoshyka discovered the basics of training students of the major 061 Journalism ("Publishing and Editing").

The author of the given article reveals the content and structure of the speech competence among future junior specialists in journalism.

The importance of competence approach for the training of qualified graduate of the speciality 061 Journalism ("Publishing and Editing") in higher education institution I–II accreditation level, analysis of research results of Ukrainian and foreign scientists regarding differentiation key terms of the research, forecasting capabilities of professional function realization in the field of Journalism allows to detect components of speech competence structure of the future junior specialist in journalism.

Taking into consideration the employment opportunities of the future graduate of the speciality 061 Journalism ("Publishing and Editing"), we come to conclusion that the structure of the speech competence of the junior journalist is a holistic system that combines linguistic, sociolinguistic, pragmatic, and media competences.

Key words: competence, speech competence, speech competence of the future journalism junior specialist, junior specialist of the journalism.

УДК 378.6.091.12:811.161.2]:07
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-15-2-24>

Пономаренко Н.П.,
аспірант кафедри української мови та літератури
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка
викладач української мови
Машинобудівного коледжу
Сумського державного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді. Модель професійної мовленнєвої підготовки майбутніх молодших спеціалістів із журналістики на засадах компетентнісного підходу зумовлює удосконалення науково-методичного забезпечення

навчання. Глибшого розроблення потребує процес формування мовленнєвої компетентності майбутнього молодшого спеціаліста з журналістики в умовах закладу вищої освіти I–II рівнів акредитації, а також визначення змістового наповнення

та структури мовленнєвої компетентності майбутнього молодшого спеціаліста з журналістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Об'єктом наукових досліджень Л. Мацько, В. Мельничайко, Л. Паламар, М. Пентиліук, Л. Скуратівського, Л. Струганець, Г. Шелехової є проблема формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів, студентів-філологів; наукових студій Н. Бабич, Л. Зінченко, О. Горської, О. Іванової, Н. Жигилій, К. Левітана – специфіка мовленнєвих умінь як вияв професіоналізму; Дж. Рейвена, Н. Ничкало, Д. Беха, Д. Гришиної – компетентнісний підхід в освіті; В. Різуна, Н. Зелінської, М. Тимошика – основи професійної підготовки студентів спеціальності 061 Журналістика («Видавнича справа та редагування»).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукової педагогічної літератури дав змогу виявити, що існує достатня кількість різноманітних багатоаспектних досліджень проблеми формування мовленнєвої компетентності, однак на сучасному етапі оновлення системи освіти наукове трактування компетентнісного підходу перебуває в процесі дослідження. Зокрема, серед учених немає одностайності щодо семантики понять «компетентність» та «компетенція», «мовна компетентність» та «мовленнєва компетентність». А це провокує неоднозначність визначення змісту і структури мовленнєвої компетентності майбутнього молодшого спеціаліста з журналістики.

Мета статті (постановка завдання). У межах статті на основі аналізу й узагальнення наукової літератури, проведеної дослідно-експериментальної роботи окреслимо зміст і структуру мовленнєвої компетентності майбутнього молодшого спеціаліста з журналістики.

Виклад основного матеріалу. Як показує проведений нами аналіз, у сучасній науці немає одностайної думки стосовно семантики визначення понять «компетентність» та «компетенція». Для нас важливим є наукове положення, яке сформульовано у дослідженні Е.Ф. Зеєр. За її словами, компетентність – це не лише наявність обсягу знань і досвіду, а й уміння їх актуалізувати в потрібний момент і використовувати у процесі реалізації своїх професійних функцій [6, с. 94–95].

У вітчизняних та закордонних дослідженнях аналізоване поняття окреслюється в таких вимірах: особистісна якість (О. Савченко, Н. Кузьміна), знання, уміння, досвід, цінності й ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці (Л. Берестова, О. Хуторський, О. Іванова), рівень відповідності суб'єкта до вимог та норм певної сфери (І.О. Зимня), обізнаність, досвід соціально-професійної діяльності людини (М. Головань).

Поділяємо думку дослідниці О.М. Семеног про те, що компетенція – це наперед задані вимоги до освітньої підготовки, сукупності знань, спосо-

бів діяльності, коло повноважень, досвіду, якостей особистості, складна, інтегральна, багатоаспектна якість особистості, а компетентність – наявна якість, реальна демонстрація набутих знань і відповідних умінь, навичок людини як суб'єкта професійної діяльності, володіння нею відповідними компетенціями і здатність їх застосовувати у відповідних професійних ситуаціях [10].

Складність підготовки студентів спеціальності 061 Журналістика («Видавнича справа та редагування») у закладах вищої освіти I–II рівнів акредитації пояснюється тим, що випускник має широкий вибір місць і посад для працевлаштування, а саме: редактор, коректор, пресекретар, спеціаліст відділу зв'язків із громадськістю, медіатренер, а це зумовлює формування у процесі навчання низки компетентностей.

Проаналізувавши освітньо-професійну програму [1], провідною з-поміж компетентностей ми вважаємо мовленнєву.

На мовленнєвій компетентності акцентовано увагу в документі Національного Темпусу/Еразмус+офіс, у якому компетентності поділяють на інструментальні (когнітивні, методологічні, технологічні та лінгвістичні), міжособистісні (навички спілкування, соціальна взаємодія та співпраця), системні (поєднання розуміння, сприйнятливості та знань, здатність до планування змін для удосконалення та розроблення нових систем).

Виділяємо змістові складники мовленнєвої компетентності у вимірі методичних рекомендацій для розроблення освітніх програм у контексті нового Закону України «Про вищу освіту», нормативної бази європейського досвіду вищої освіти, європейського проєкту «Тюнінг» (“Tuning Europe”), освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми спеціалістів напрямку 061 Журналістика (освітньо-кваліфікаційний рівень – молодший спеціаліст) щодо загальних компетентностей та результатів навчання [16].

М. Тимошик виділяє такі напрями роботи випускника спеціальності 061 Журналістика («Видавнича справа та редагування»): редактор – літературний працівник, редактор-менеджер, редактор – організатор видавничої структури, редактор – керівник редакційного відділу [12, с. 34]. Усі види мовлення є важливими для професійної діяльності фахівця журналістської сфери, оскільки для літературного працівника важливе письмове мовлення, для менеджера – вербальне, для організатора видавничої структури – вербальне та письмове, для керівника редакційного відділу – письмове, вербальне та невербальне.

У закордонних наукових дослідженнях, як засвідчує аналіз, не існує одностайності серед розрізнення дефініцій «мовна компетентність», «мовленнєва компетентність», «лінгвістична компетентність», «комунікативна компетентність».

Мовна компетентність/компетенція інтерпретується як знання мови (О.О. Залевська) [5], потенціал лінгвістичних знань людини (О.С. Ткачук) [13] та є ідентичним поняттям мовленнєвої компетентності (Г. Онуфрієнко) [9].

Мовленнєва компетентність/компетенція, на думку науковців, – це володіння мовою (О.О. Залевська) [5], вироблення вмінь користуватися усною й писемною мовою, багатством її засобів виразності залежно від мети і завдань висловлення та сфери суспільного життя (О.С. Ткачук) [13], здатність особистості доречно практично використовувати мову в конкретних ситуаціях (А.М. Богуш) [2], практика оволодіння рідною мовою, її словниковим запасом, граматиною, а також дотримання всіх норм користування мовою (О.М. Горошкіна, А.В. Нікітіна, Л.О. Попова, Л.В. Порожня, О.М. Рудіна) [3], діяльність, спрямована на розуміння чи створення тексту в процесі мовленнєвої діяльності (М.І. Пентиліук) [11].

На основі аналізу трактувань можемо констатувати, що мовленнєву компетентність розглядають у вимірі володіння рідною мовою, деякі з дослідників роблять висновок, що мовленнєва компетентність – це знання, уміння та навички застосовувати мову в мовленнєвій діяльності. Підтримуємо думку І. Зимньої, яка доводить, що мовна компетентність є основою мовленнєвої, адже мовлення – це послуговування мовою, яка реалізується в таких видах: аудіювання, читання, письмо, говоріння [7].

У Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти схарактеризовано комунікативну мовленнєву компетенцію, яка має у своєму складі лінгвістичний, соціолінгвістичний та прагматичний компоненти [4]. Ураховуємо такий склад під час аналізу змістового наповнення моделі мовленнєвої компетентності молодшого спеціаліста з журналістики.

Проведений аналіз нормативно-базових документів і обґрунтованих науковцями досліджень змістових складників компетентностей, пов'язаних із професійним мовленням фахівця, зокрема і сфери журналістики, дає можливість віднести до змісту професійної мовленнєвої компетентності майбутнього молодшого спеціаліста з журналістики мовну, соціолінгвістичну, мовленнєву, прагматичну та медіакомпетентність.

Здійснимо опис цих складників. У основу мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів із журналістики покладено мовну компетентність, яка охоплює орфоепічну, акцентуаційну, орфографічну, стилістичну, лексичну та граматичну компетентності. Л. Струганець слушно виділяє такі норми вимови: акцентуаційні норми (визначають правильні наголоси у словах); норми орфоепії (регулюють правильну вимову слів); лексичні норми (розмежування смислів і семантичних відтінків слів, регулярність лексичної сумісності);

граматичні норми, зокрема морфеміка (вибір морфем у слові), серед яких морфологічні (форми слова) та синтаксичні норми (побудова фраз і речень); орфографічні норми (усталені правила написання слів та їхніх форм); пунктуаційні норми (правила використання пунктуації); стилістичні норми (правила, що визначають можливість використання мовних виражальних засобів у певному лексичному середовищі, відповідне спілкування, обмежене використання стандартизованої літературної одиниці (словоформи) певним стилем мови) [15, с. 8].

На основі аналізу освітньо-кваліфікаційної характеристики спеціальності 061 Журналістика [1] для фахівця сфери журналістики робимо висновок щодо знань фонетичних, лексичних, стилістичних, граматичних норм рідної та іноземних мов. Важливою для фахівців сфери журналістики є стилістична компетентність – сукупність знань про стильові різновиди мови, жанри, засоби їхньої ідентифікації, уміння послуговуватись цими засобами залежно від ситуації спілкування, особливостей співрозмовників. Оволодіння цією компетентністю ускладнюється для редактора тим, що фахівець повинен вміти інтерпретувати текст на основі авторського варіанту, особливо вагомими є компоненти стильової компетентності для редакторів, які працюють з перекладами. Задля успішної роботи зі стилістикою тексту необхідна довготривала мовленнєва практика.

Для виокремлення соціолінгвістичної компетентності звернімося до нормативної бази. За визначенням Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, соціолінгвістичний компонент пронизує весь процес спілкування між представниками різних культур навіть тоді, коли його учасники не усвідомлюють цього впливу [4]. На нашу думку, мовленнєва компетентність фахівця із журналістики повинна включати соціолінгвістичну компетентність, яка зумовлюється лінгвокраїнознавчою, соціолінгвістичною, загальнокультурною компетенціями, адже фахівець із журналістики водночас є і суб'єктом, і об'єктом культури. Розглянемо це на прикладі редактора, який працює з перекладами. Щоб літературний твір як предмет іншої культури став зрозумілим культурі реципієнта, варто його пронизати культурними кодами, які близькі читацькій аудиторії.

Прагматична компетентність охоплює термінологічну, текстову (інтерпретація тексту, текстотвірна), культуромовну, лексикографічну, риторичну компетентності, які необхідні молодшому спеціалістові з журналістики для успішного виконання своїх професійних обов'язків. Прагматична компетентність як складова частина мовленнєвої – це сукупність знань, умінь і навичок, які необхідні для інтерпретації та самостійного створення висловлення для досягнення мети спілкування,

застосовуючи при цьому відповідні моделі спілкування, логіку думок, реєстр мовлення, норми етикету тощо.

Мовленнєва компетентність включає і медіакомпетентність. Українська дослідниця Г.В. Онкович зауважує, що саме медіакомпетентність розвиває вміння професійно орієнтованого критичного мислення, які допомагають скласти незалежні судження і прийняти компетентні рішення у відповідь на інформацію, передану каналами масової комунікації [8, с. 7]. Погоджуємося з думкою Ю.М. Горун, яка вважає, що медіакомпетентність редактора – це сукупність його теоретичних знань і практичних навичок, за допомогою котрих він здатний до ефективного відбору, використання, критичного аналізу, оцінки інформації [8, с. 76].

Зважаючи на нормативну базу визначення компетентностей фахівця, наукові трактування пояснення поняття «мовленнєва компетентність», специфіку професійної діяльності випускників спеціальності 061 Журналістика («Видавнича справа та редагування»), особистий досвід викладання фахових та філологічних дисциплін для студентів аналізованої спеціальності, спробуємо сформулювати визначення мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів із журналістики. Це інтегральна, соціально значуща і особистісно якісна характеристика, що поєднує ціннісні установки, сукупність знань літературних норм, мовленнєвих умінь, умінь вербальної та невербальної комунікації, навички, здібності, які забезпечують діалогову взаємодію із суб'єктами видавничо-поліграфічного процесу.

До змісту професійної мовленнєвої компетентності майбутнього молодшого спеціаліста з журналістики відносимо мовну, соціолінгвістичну, мовленнєву, прагматичну та медіакомпетентність.

Висновки. Значення компетентнісного підходу для підготовки кваліфікованого випускника спеціальності 061 Журналістика («Видавнича справа та редагування») в умовах закладу вищої освіти І–ІІ рівнів акредитації, аналіз результатів досліджень українських та закордонних учених щодо диференціювання ключових понять дослідження, прогнозування можливостей виконання фахових функцій у сфері журналістики дозволив виявити складники структури мовленнєвої компетентності майбутнього молодшого спеціаліста з журналістики.

З огляду на зазначене, враховуючи можливості працевлаштування майбутнього випускника спеціальності 061 Журналістика («Видавнича справа та редагування»), вважаємо, що структура мовленнєвої компетентності молодшого спеціаліста з журналістики – це цілісна система, яка поєднує мовну, соціолінгвістичну, прагматичну та медіакомпетентність. Мовна компетентність охоплює знання граматики мови. Соціолінгвістична компетентність включає лінгвокраїнознавчу, соціолінгвістичну та

загальнокультурну компетентності. Прагматична компетентність об'єднує термінологічну, текстову, культуромовну, лексикографічну, риторичну компетентності. Медіакомпетентність випускника спеціальності 061 Журналістика («Видавнича справа та редагування») – це комплекс теоретичних знань і практичних навичок, які забезпечують ефективний відбір та критичне осмислення інформації.

Мовленнєва компетентність майбутніх молодших спеціалістів із журналістики – це інтегральна, соціально значуща і особистісно якісна характеристика, що поєднує ціннісні установки, сукупність знань літературних норм, мовленнєвих умінь, умінь вербальної та невербальної комунікації, навички, здібності, які забезпечують діалогову взаємодію із суб'єктами видавничо-поліграфічного процесу.

Мовленнєва компетентність ґрунтується на синтезі мовних, комунікативних умінь і навичок, умінь критично мислити, творчо вирішувати професійні завдання у вимірі професійних функцій.

Поза межами нашого дослідження залишилася проблема формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів із журналістики у процесі професійної підготовки. Це становить перспективу наших подальших наукових розвідок.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бабченко С.Г., Слоцьяк М.В., Шимечко Н.П. Освітньо-кваліфікаційна характеристика молодшого спеціаліста спеціальності 061 Журналістика галузі 0303 – Журналістика та інформація. Львів : Львівський поліграфічний коледж Української академії друкарства, 2013. 31 с.
2. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей: сутність та шляхи реалізації. *Дошкільне виховання*. 1999. Випуск № 6. С. 3–5.
3. Горошкіна О.М., Нікітіна А.В., Попова Л.О., Порожня Л.В., Рудіна О.М. Культура мовлення вчителя-словесника. Луганськ : СПД Резніков, 2007. 112 с.
4. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. URL: https://kievskiy-ruo.edu.kh.ua/Files/downloads/zagalnoyevrop_rekom.doc (дата звернення: 10.07.2019).
5. Залевская А.А. Введение в психолінгвістику : учебник. Москва : Российский государственный гуманитарный университет, 2000. 328с.
6. Зеер Э.Ф. Личностно-ориентированное профессиональное образование. Екатеринбург : Изд-во Урал. гос. проф.-пед. ун-та, 1998. 126 с.
7. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Москва : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 42 с.
8. Онкович Г.В., Горун Ю.М., Кравчук В.О., Литвин Н.О., Костюхіна І.В., Нагорна К.А. Медіакомпетентність фахівця : колективна монографія / за наук. ред. Г.В. Онкович. Київ : Логос, 2013. 287 с.

9. Онуфрієнко Г. Науковий стиль української мови : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 392 с.

10. Семенов О.М. Система професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури (в умовах педагогічного університету) : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 ; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Київ, 2005. 396 с.

11. Словник-довідник з української лінгводидактики : навчальний посібник / за ред. М.І. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2015. 320 с.

12. Тимошик М. Спеціальність «Видавнича справа та редагування»: данина моді чи потреба часу? *Друкарство*. 2003. Випуск № 2. С. 34–36.

13. Ткачук О.С. Мовно-мовленнєва компетенція на уроках української мови в початкових класах. *Вісник Житомирського державного університету*. 2009. Випуск № 44. С. 156–159.

14. National Tempus/Erasmus+ Office in Ukraine. URL: <https://www.tempus.org.ua/en.html> (Дата звернення: 01.08.2019).

15. Struhanets L. Structure of lingual-communicative competence of personality. *Studia methodologica*. 2015. № 41. P. 6–11. URL: <http://studiamethodologica.com.ua/vypusky/studia-41.pdf> (дата звернення: 30.07.2019).

16. Turning Education Structures in Europe. URL: <http://tuning.unideusto.org> (дата звернення: 23.17.2019).